

Erilaiset opiskelijat projekteissa

Työelämäorientoituneessa projektioppimisessa toimitaan oppilaitoksen ulkopuolella, jolloin oppimisympäristöt ovat vaihtelevia ja autenttisia. Työelämän edustaja on tarjonnut oppilaitokselle toimeksiannon, joka toteutetaan projektina ja opiskelijatyönä. Tällöin korostuu opiskelijoiden aktiivinen osallisuus, sillä opettaja on jakanut ja valtuuttanut heille huomattavan vastuun projektitoteutuksessa. Projektilla on selkeästi määritelty tavoite, johon opettaja kannustaa ja innostaa opiskelijoita. Hän rohkaisee opiskelijoita luoviin ongelmanratkaisuihin. Projektissa korostuu reilu työn organisointi ja opiskelijoiden työnjako on selkeä. (Ks. myös julkaisun artikkelit *Millaista osaamista työelämän projektit edellyttävät opettajalta?* ja *Mikä on ryhmän merkitys opiskelijalle?*).

OHJAAJA TUKEE OPISKELIJAN PROJEKTIOPPIMISPROSESSIA

Opettajan toiminnalla on vaikutusta projektityöskentelyn sosiaaliseen ilmapiiriin, hän antaa opiskelijalle psykologista ja emotionaalista tukea. Ryhmän vireystila vaihtelee ja opettaja huomioi siinä myös yksittäisen opiskelijan työsuoritusta muun muassa seuraamalla ryhmän motivaatiosoa sekä psyykkistä ja fyysistä kuormittuneisuutta ja puuttuu siihen tarvittaessa. Rajalliset aikataulut, laajojen kokonaisuuksien hallinta ja toteutuksen hektisyys voivat tuoda mukanaan myös ristiriitatilanteita, mutta ne tulee nähdä osana oppimisprosessia ja kehitysmahdollisuuksina. Konfliktien eli dissonanssitilanteiden ilmetessä ne ratkaistaan reaaliaikaisesti ja rakentavasti vaarantamatta projektin etenemistä. Tiimityöskentelyssä edellytetään joustavuutta. Motivoituneina ja sitoutuneina projektitoimijat ovat yhteistyöhalukkaita. Työskentely on sujuvampaa ja henkisesti vähemmän kuormittavaa, jos ryhmästä löytyy joustavuutta ja mukautumiskykyä. Joustavuuteen kuuluu kyky jatkaa työskentelyä, vaikka työpari vaihtuu tai tehtävät muuttuvat. Opiskelija kuvaa ohjaajan ominaisuusvaatimuksia projektioppimisessa (Upola 2019, 148) seuraavalla tavalla:

”Projektiohjaajan olisi hyvä olla opiskelijoita innostava ja kannustava sekä opiskelijan työhön kehitysideoita antava. Jatkuvasti ohjaajan ei tarvitse ohjata vaan opiskelijoille on hyvä antaa myös vastuuta, jotta he voivat kehittää omia taitojaan toimimalla itsenäisesti. Kykyä toimia itsenäisesti tarvitaan myös työelämässä tietyissä tehtävissä. Minulle on tärkeää projektissa, että siinä kokonaisuuden järjestäjä ja vastuuhenkilö on reilu kaikkia projektiin osallistuneita kohtaan. Oli myös reilua, kun jotkut tekivät työnsä, ja menivät auttamaan muita sen jälkeen, eivätkä vain lähteneet.” (Ko806)

Eri projektitoimijoiden välillä vuorovaikutus on avointa ja reaaliaikaista, mitä projektin sujuva eteneminen edellyttää. Jaetun asiantuntijuuden mukaisesti opiskelijoiden monipuolinen osaaminen tukee projektin onnistunutta lopputulosta. Näin erilaisuutta ja opiskelijan erilaista osaamista arvostetaan ja sen voidaan katsoa olevan projektioppimisen vahvuus.

ERILAISET PERSOONAT VAIKUTTAVAT YHTEISÖLLISEEN PROJEKTIOPPIMISKOKEMUKSEEN

Työelämäorientoituneissa projekteissa korostuu yhteisöllinen oppiminen. Suurin osa opiskelijoista on innostunut ryhmässä toimimisesta, sillä yhdessä saadaan enemmän aikaiseksi ja opitaan toisilta. Opiskelijaryhmässä on erilaisia persoonia, jotka toisinaan voivat myös haastaa ryhmätyöskentelyä. Osalle opiskelijoista on vaikeampaa toimia ryhmässä ja tulla toimeen muiden kanssa. He haluavat mieluummin toimia itsenäisesti ja vastata yksin jostain työtehtäväkokonaisuudesta. Opiskelijoiden resilienssi- ja kykyisyys vaihtelee – kaikki eivät halua tai osaa olla joustavia. Suurimmat haasteet joustamattomuuden kohdalla kohdistuvatkin vuorovaikutussuhteisiin ja ryhmähäenkeen. Joustamaton opiskelija saattaa omalla käytöksellään vaikuttaa muiden ryhmäläisten motivaatioon ja siten myös yleiseen työskentelyilmapiiriin. Opiskelijoiden sosiaalinen taitavuus vaihtelee. Opiskelijalla voi olla esimerkiksi vahva näkemys, miten asiat hänen mielestään tulisi tehdä, eikä hän välttämättä halua ymmärtää muita tai heidän näkemyksiään saatikka tehdä kompromisseja. Osaa opiskelijoista puolestaan motivoi saada vaikutusvaltaa ryhmässä, myös sopeutuminen toisten tarpeisiin ja työskentelytapaan voi olla epämieluisaa.

Opiskelijoiden erilaiset tavat toimia ja oppia ryhmässä jaetussa asiantuntijuudessa vaatii opettajalta monipuolista ohjausosaamista. Käytännössä tämä tulee esille esimerkiksi muodostettaessa työpareja ja -ryhmiä. Työn tekeminen ja osaamisen hankkiminen ei ole niin sujuvaa tai mielekästä kaikkien kanssa. Yhteisöllistä oppimista suosivassa projektissa opiskelijalla tuleekin olla vapaus valita työparinsa ja osittain myös tehtävänsä projektin toteutuksessa, vaikkakin voi olla myös kehittävää tehdä yhdessä työtehtäviä itselle vieraampien ryhmäläisten kanssa. Olen pitkään projektioppimisprosessin tutkimusta tehneenä havainnoinut erilaisia rooleja, joita opiskelijassa tulee esille tämänkaltaisessa toiminnallisessa oppimisessa. Seuraavassa avaan näitä projektiopiskelijaprofileja työskentelyn kautta.

Olen jakanut projektiopiskelijan erilaiset persoonatyypit yhdeksään erilaiseen tiimirooliin soveltaen Belbinin (2007) tiimirooleja. Jokainen rooli sisältää sekä myönteisiä että kielteisiä puolia, mutta yhdessä ne muodostavat hyvän tiimikokonaisuuden. Yksittäinen opiskelija voi toimia myös useammassa roolissa ja ne ilmenevät opiskelijan käyttäytymisessä lukuisilla eri tavoilla vaihtelevissa oppimistilanteissa ja -ympäristöissä. (Soveltaen Belbin 2007, 50–55; Lämsä & Hautala 2005, 137–138.) Seuraavassa avaan roolien sisällöt sekä kuvaan, millä tavalla opettaja voi ohjauksessaan ottaa huomioon opiskelijoiden erilaisia rooleja projektioppimisessa.

MONINAISET PROJEKTIOISKELIJAN ROOLIT

Ideoija on luova, mielikuvituskykyinen ja ratkaisee mielellään älykkyyttä vaativia, haastavia ongelmia. Hän jättää huomioimatta yksityiskohdat ja on työskentelytavoiltaan kiireinen. Tutkimustulosten mukaan ideoija-opiskelija tukee omalla toiminnallaan opettajan ohjaustyötä projektissa, koska hän on innostunut ja positiivisesti asennoitunut projektioppimiseen. Hän mielellään soveltaa luovaa ongelmanratkaisua ja haastavat oppimistehtävät motivoivat hänen oppimistaan. Hän on muiden arvostama osaaja, joka motivoi myös muita ja vahvistaa ryhmän projektiin sitoutumista. Opettajan on hyvä tunnistaa opiskelijaryhmästä ideoija-opiskelijatyypit ja oikealla tavalla tukea heidän oppimisprosessiaan, koska heillä on myönteinen vaikutus yhteisölliseen projektioppimiskokemukseen. (Soveltaen Belbin 2007, 50–55; 21–23; Upola 2019; vrt. myös Rollinson & Broadfield 2002; Lämsä & Hautala 2005, 139; Reeve, Ryan, Deci & Jang 2008.)

Resurssien etsijä on ekstrovertti, innostunut ja puhelias. Hän löytää mahdollisuuksia ja kontakteja, mutta opettajan tulee huomioida hänen ylioptimistinen suhtautumisensa ja tiedostaa, että opiskelija voi menettää kiinnostuksensa, kun alkuinnostus on ohi. Resurssien etsijä -opiskelijan ominaisuudet vahvistavat projektioppimisessa ilmenevää hyväntahtoisuutta ja empatiaa, koska opiskelija viihtyy ryhmässä ja hän saa mielihyvää toiminnan sosiaalisesta luonteesta. Hänen oppimistaan tukee projektin positiivinen ilmapiiri. Opettajan tulee ohjata resurssien etsijä -opiskelijaa häntä inspiroiviin oppimistehtäviin. Projektin toteutusta leimaa usein hektisyys, joten vaarana olevaa kiinnostuksen menettämistä hänellä ei yleensä ehdi tapahtua. (Soveltaen Belbin 2007, 50–55; 21–23; Upola 2019; vrt. myös Rollinson & Broadfield 2002; Lämsä & Hautala 2005, 139; Reeve ym. 2008.)

Koordinoija on luotettava ja hyvä ryhmänjohtaja. Hän selventää tavoitteita, edistää päätöksentekoa ja delegoi tehokkaasti. Opettajan on hyvä tiedostaa, että koordinoija-opiskelija voi olla joissain tilanteissa myös manipuloiva ja delegoida henkilökohtaiset työnsä muille. Koordinoija-opiskelija ottaa helposti opettajan luotto-opiskelijan roolin. Hänet voi laittaa hoitamaan asioita, kuten hankkimaan materiaaleja projektiin ja opettaja tietää voitavansa luottaa häneen. Hän ei tee vastoin sovittua ja jos on useita vaihtoehtoja, hän kysyy ja varmistaa ennen päätöksentekoa. Koordinoijalle voi antaa projektissa esihenkilötehtäviä, hän viihtyy siinä roolissa ja kokee tehtävän palkitsevana saadessaan ohjata muita. Itsereflektioissaan projektin päätteeksi he mainitsevat

toimineensa apuopettajina. (Soveltaen Belbin 2007, 50–55; 21–23; Upola 2019; vrt. myös Rollinson & Broadfield 2002; Lämsä & Hautala 2005, 139; Reeve ym. 2008.)

Haasteiden etsijä nauttii haasteista, hän on dynaaminen ja menestyy paineen alla työskennellessään. Opettajan haasteiden etsijä -opiskelijan ohjauksessa tulee ottaa huomioon myös roolin negatiivinen puoli, jolloin hän voi olla provosoiva, ärsyttävä, kärsimätön ja levoton sekä loukata muiden tunteita helposti. Haasteiden etsijä -opiskelijalle ohjaajan on hyvä löytää riittävän vaativa tehtävä, jossa assertiivinen haasteiden etsijä -opiskelija voi näyttää osaamistaan ja ylittää itsensä. Hän on toimeen tarttuva, tehokas ja hänen minäpystyvyytensä ilmenee vahvana tilanteissa, joissa hän voi osoittaa esimerkiksi rohkeuttaan ja joista hän saa osakseen ihailua ja arvostusta. Jos projektin tehtävät ovat liian helppoja, suorittavia ja monotonisia, haasteiden etsijä -opiskelija voi turhautua ja roolin negatiiviset ominaisuudet tulevat esille. (Soveltaen Belbin 2007, 50–55; 21–23; Upola 2019; vrt. myös Rollinson & Broadfield 2002; Lämsä & Hautala 2005, 139; Reeve ym. 2008.)

Tarkkaileva arvioija on kohtuudessa pysyvä, looginen ja tulevaisuuteen suuntautuva. Hän arvioi toimintaa täsmällisesti ja puolueettomasti. Opettajan on hyvä ohjaustyöskentään tunnistaa, että tarkkaileva arvioija mahdollisesti ei osaa inspiroida ja motivoida muita sekä hän on usein liian kriittinen. Tarkkaileva arvioija -opiskelijaa kuvaa se, että hän kuuntelee tarkkaan ohjeita, kysyy ja varmistaa. Hän seuraa projektin etenemistä ja työskentelee tunnollisesti osana ryhmää oman sopivaksi katsomansa työpanoksen verran. Hän varmistelee usein työn etenemisen aikatauluja ja muita käytännön asioita. Hän on rauhallinen ryhmätyöntekijä, joka joskus epäilyksillään ja kriittikillään antaa vaikutelman ryhmän toiminnan ulkopuolisesta tarkkailijasta ja siten voi ärsyttää muita. (Soveltaen Belbin 2007, 50–55; 21–23; Upola 2019; vrt. myös Rollinson & Broadfield 2002; Lämsä & Hautala 2005, 139; Reeve ym. 2008.)

Tiimityöskentelijä on taitava projektityöskentelytaidoissaan ja opettajan ohjaustarve on hänellä yleensä vähäinen. Opiskelija on sosiaalisesti taitavana luontevasti mukana yhteisöllisessä oppimisprosessissa, joka hyödyntää jaettua asiantuntijuutta. Häntä voi kuvata diplomaattiseksi, muita kuuntelevaksi, yhteistyökykyiseksi ja hän edistää ryhmän yhteishenkeä. Tiimityöskentelijä-opiskelija sopeutuu mielummin kuin muuttaa olosuhteita. Hän hallitsee hyvin jatkuvan oppimisen taitoja ja se näkyy hänen toiminnassaan. Opiskelija on sisäisesti motivoitunut, itseohjautuva ja joustava. (Soveltaen Belbin 2007, 50–55; 21–23; Upola 2019; vrt. myös Rollinson & Broadfield 2002; Lämsä & Hautala 2005, 139; Reeve ym. 2008.)

Toteuttaja on itsekurin omaava, uskottava, konservatiivinen ja tehokas. Hän muuttaa ideat käytännön toiminnaksi. Opiskelija voi olla myös joustamaton ja harkinnassaan hidaskäyttöinen, yllättäen tulleisiin mahdollisuuksiin ja hän helposti vastustaa muutoksia. Kokemus osoittaa, että toteuttaja-opiskelija on ahkera ja luotettava projektin työntekijä, joka tekee, kuten on sovittu. Opettaja voi luottaa siihen, että toteuttaja-opiskelija ei ole pois projektista kuin ollessaan todella estynyt, kuten kovassa kuumeessa. Hän tulee paikalle puolikuntoisenakin, koska hän tuntee velvollisuutta projektia kohtaan. Opiskelija pystyy kurinalaiseen työskentelyyn ja hän on sitoutunut. Hän ei innostu luovista väli-ideoinneista, joita tulee vastaan projektin edetessä.

Ne keskeyttävät työnteon, eikä hän pidä projektin muutoksista. Hänen ensireaktionsa on suhtautua kielteisen torjuvasti suunnitelmien vaihtumiseen. Hänen tyyppillinen kommenttinsa on: ”Eikö voida tehdä niin kuin alun perin sovittiin?”. Tunnollisena hän kuitenkin tekee uusien ohjeiden mukaisesti, eikä käytä energiaansa vastustamiseen. (Soveltaen Belbin 2007, 50–55; 21–23; Upola 2019; vrt. myös Rollinson & Broadfield 2002; Lämsä & Hautala 2005, 139; Reeve ym. 2008.)

Loppuunsaattaja on täydellisyyttä tavoitteleva perfektionisti, joka etsii virheitä, tekee työt ennakoidusti ja pitää lupauksensa. Hän murehtii pikkuseikkojen paikkansa-pitävyyttä, ei halua delegoida ja on muiden mielestä pikkutarkka. Opettajan on hyvä ohjaustyössään huomioida loppuunsaattaja-opiskelijan halukkuus ottaa mielellään vastattavakseen jokin yksittäinen osa-alue projektitoteutuksesta. Opiskelija tekee sitä antaumuksellisesti ja hioo yksityiskohtia viimeiseen asti. Hänelle on luontaista yksintyöskenteleminen ja siten hänellä on mahdollisuus toteuttaa korkeaa laatutietoisuutta kenenkään sitä mahdollisesti huonontamatta. Loppuunsaattaja-opiskelija on loppukatselmuksessa se, joka korjaa toisten toteutuksia. Esimerkiksi hän voi käydä siirtämässä jotain yksittäistä elementtiä kaksi senttiä, jotta se olisi täydellinen, ennen kuin projektissa syntynyt lopputulos on valmis luovutettavaksi. Häntä ärsyttää suunnattomasti muiden ”hällä väliä” -asenne, liika suurpiirteisyys ja huono työnjälki. Opiskelijan huolellisuus toteutuksessa on hyvä nostaa esille ryhmäreflektiossa, koska se on tavoiteltava ominaisuus myös työelämässä. (Soveltaen Belbin 2007, 50–55; 21–23; Upola 2019; vrt. myös Rollinson & Broadfield 2002; Lämsä & Hautala 2005, 139; Reeve ym. 2008.)

Asiantuntija on kapea-alainen, vaihtelevasti itseohjautuva, asialleen omistautunut ja hänellä on vaikeuksia hahmottaa kokonaisuuksia. Opettaja tiedostaa, että asiantuntija-opiskelija omaa syvällistä tietämystä ja taitoja joltain kapealta alueelta ja sen mukaisesti osaa ohjata hänet oikeanlaisiin hänen osaamistaan tukeviin tehtäviin. Asiantuntija-opiskelija on motivoitunut ja mielissään, jos projektissa löytyy hänelle oma työtehtävä, johon hän saa syventyä kenenkään häiritsemättä. Opettaja voi korostaa hänelle tehtävänannossaan, että juuri hän soveltuu parhaiten vastaamaan erikoistehtävästä. Opiskelija tietää taitonsa, hänen sitoutumiseensa ja työtehtävän valmiiksi saattamiseen voi luottaa. Asiantuntija-opiskelija jää viimeistelemään omaa työtään jopa yliajalle varmistaakseen, ettei kukaan toinen mene sitä jatkamaan. Hän kokee oman tehtävänsä tärkeäksi, eikä välttämättä ole niin kiinnostunut muiden työstä tai aikaansaannoksista. (Soveltaen Belbin 2007, 50–55; 21–23; Upola 2019; vrt. myös Rollinson & Broadfield 2002; Lämsä & Hautala 2005, 139; Reeve ym. 2008.)

LOPUKSI

Erilaiset tiimiroolit tulevat opiskelijoissa esille työelämäorientoituneen projektioppimisen vaihtelevissa ryhmätyöskentelytilanteissa. Opiskelijoiden kokemus yhteisöllisestä oppimisesta ja toiminnasta eri projektitoimijoiden kesken liittyy voimakkaasti psykologiseen voimaantumiseen. Oppimiskokemukseen liittyy tarkoituksellisuuden tunne, luottamus omaan osaamiseen, itsemääräämisoikeus ja vaikuttamisen

mahdollisuudet omiin työtehtäviin ja työn tekemisen tapoihin. Tämä lisää opiskelijan sisäistä motivaatiota eli halua toimia omasta vapaasta tahdostaan ja innostuksesta, eikä ulkoapäin pakotettuna ”teennäisen kollegiaalisuuden kulttuurissa” (Tynjälä 2006, 114). Sisäinen motivaatio kannustaa itseohjautuvuuteen, pitkäjänteiseen ja aktiiviseen toimintaan. Onnistuneet oppimiskokemukset kasvattavat opiskelijan itseluottamusta. Yhdessä tekeminen ja vastavuoroisuus vahvistavat yhteisöllisyyttä, joka on työyhteisön sosiaalista pääomaa.

LÄHTEET

- Belbin, R. M. 2007. *Team roles at Work*. First edition 1993. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Lämsä, A.-M. & Hautala, T. 2005. *Organisaatiokäyttäytymisen perusteet*. Helsinki: Edita.
- Manka, M.-L. 2011. *Työn ilo*. Helsinki: WSOY.
- Reeve, J., Ryan, R., Deci, E. L. & Jang, H. 2008. Understanding and Promoting Autonomous Self-Regulation: A Self-Determination Theory Perspective. Teoksessa D. H. Schunk & B. J. Zimmerman (toim.) *Motivation and Self-Regulated Learning. Theory, Research and Applications*. New York: Routledge, 223–244.
- Rollinson, D. & Broadfield, A. 2002. *Organizational Behaviour and Analysis*. 2. painos. Harlow: Prentice Hall.
- Tynjälä, P. 2006. Opettajan asiantuntijuus ja työkulttuurit. Teoksessa A. R. Nummenmaa & J. Välijärvi (toim.) *Opettajan työ ja oppiminen*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 99–122.
- Tynjälä, P., Virtanen, A., Klemola, U., Kostainen, E. & Rasku-Puttonen, H. 2016. Developing social competence and other generic skills in teacher education: applying the model of integrative pedagogy. *European Journal of Teacher Education* 39 (3), 368–387.
- Upola, S. 2019. *Työelämäorientoitunut projektioppiminen ammatillisen koulutuksen kontekstissa*. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopiston julkaisuja 385. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.